

Zooveel Willen Zooveel Goden

EEN KWESTIE VAN SCHRIFTUITLEGGING

HET IS een zwak van prof. Heyns, dat hij zich op een al te gemakkelijke wijze van zijn tegenstanders tracht af te maken. Hij beweert namelijk van hen, die van geen algemeen, welgemeend aanbod van genade en zaligheid van Godswege willen weten, dat hun beschouwing voortvloeit uit een puur rationalistische methode. Ze nemen een fundamenteel standpunt in, dat weliswaar aan de Schrift is ontleend, maar inplaats van nu verder ook naar de Schrift te luisteren als het gaat over de juiste prediking des Evangelies en over het aanbod van genade, laten ze Gods Woord los, trekken op rationalistische wijze hun eigen conclusies en bouwen met eigen verstand voort op het fundamenteel standpunt, dat ze hebben ingenomen. Hun voorstelling is dus een conclusie, een slotsom van eigen rede. En nu wil, volgens Heyns, het geval, dat de Schrift duidelijk deze door de rede gemaakte conclusies tegenspreekt en beslist veroordeelt. Het standpunt, dat deze tegenstanders innemen is de leer der Predestinatie, met verkiezing en verwerping. Volgens deze leer wil God, dat

sommige menschen zalig worden en dat anderen verloren gaan. En uit dit grondbeginsel trekken deze menschen nu de conclusie, volgens Heyns, dat God niet kan willen, dat alle menschen zalig worden. En verder, dat er dus ook geen welgemeend aanbod van genade en zaligheid kan zijn van Godswege aan alle menschen.

Dat Heyns werkelijk deze rationalistische methode aan zijne tegenstanders toedicht, mag blijken uit het volgende van zijne hand:

“Ten opzichte van de wijze van Schriftverklaring, die bij alle algemeene uitdrukkingen in Evangelie noodigingen en aanbiedingen een beperkend toevoegsel ingelascht of tusschen de regels gelezen wil hebben, waardoor de uitdrukkingen, in plaats van algemeen te zijn, tot particuliere worden gemaakt, is nog iets anders toe te stemmen, namelijk dat er in de Schrift uitspraken voorkomen die werkelijk op een dergelijke manier verstaan en verklaard moeten worden. Als de apostel in I Cor. 15:22 zegt: ‘Gelijk ze allen in Adam sterven, alzoo zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden’, dan aarzelen we geen oogenblik om aan te nemen, dat het ‘allen’ in het tweede deel van den zin niet beteekent alle menschen hoofd voor hoofd, schoon het dat in het eerste deel van den zin wel doet. Niet dat dit tweede ‘allen’ niet correct zou zijn, maar omdat het op iets anders doelt dan het eerste. De Apostel wil zeggen: Gelijk allen *die in Adam zijn*, in hem sterven, zoo zullen allen *die in Christus zijn*, in Hem levend gemaakt worden. En nu zijn wel alle menschen hoofd

voor hoofd in Adam, maar niet alle menschen zijn hoofd voor hoofd in Christus. Zelfs de opstanding der onrechtvaardigen zal niet zijn een levend gemaakt worden, maar dienen om nu naar lichaam en ziel weg te zinken in den dood. Wij willen dus in onze verklaring van dezen tekst uit 'die in Adam zijn' en 'die in Christus zijn' toegevoegd of tusschen de regels gelezen hebben.

"In een geval als dit echter geschiedt dit invoegen of tusschen de regels lezen op grond van Gods eigen Woord. Zulk verklaren is Schrift met Schrift verklaren. De vraag is of dat ook gezegd kan worden van verklaringen van Evangelie noodigingen die ten doel hebben om daaruit de algemeenheid van die noodigingen tot allen tot wie het Evangelie komt, en van de welmeenendheid voor die allen weg te redeneeren. Op die vraag moet geantwoord worden met een beslist neen.

"Want men doet het niet op grond van Gods Woord, maar op grond van eigen menschelijk oordeel, en dat oordeel houdt men voor zoo waar en onbedriegelijk, dat men voor steun van zijn verklaring van genoemde teksten speciaal Schriftbewijs niet noodig acht, schoon men niet nalaten zou zulk bewijs aan te voeren, als het maar te vinden was. Men begint met zich te plaatsen op den grondslag der predestinatie, en die grondslag is zeker waar en onbedriegelijk genoeg. Ware het dat ontkenning van algemeenheid en welgemeendheid van het Evangelie rechtstreeks daaruit volgen moest, dan zouden wij zwijgen, want dan zou die ontkenning in

Gods Woord gegrond zijn. Maar dat is het geval niet. De predestinatie is alleen het uitgangspunt, en het is van daaruit, dat men zijn aanloop neemt. Uit die predestinatie is te concluderen, dat er een wil in God is die de zaligheid dergenen die verworpen zijn niet wil. En ook op die conclusie hebben wij niets tegen. Integendeel. Wij stemmen daarmee geheel en zonder voorbehoud in. Maar nu komt het. Uit dat feit dat er een wil in God is die de zaligheid der verworpenen niet wil, concludeert men verder, dat er in God niet een wil kan zijn die hun zaligheid wel wil. En met deze conclusie acht men de leer van een algemeen en voor allen welgemeend Evangelie met één slag omvergeworpen. Dat argument is het eenige, dat men heeft, maar dat houdt men voor zoo krachtig en afdoend, dat daarmee de zaak uitgemaakt is, en dat wie tegen dit argument nog aan zulk een Evangelie vasthouden wil, een volslagen Pelagiaan moet wezen." (*De Wachter*, 11 Jan.)

Het zal den lezer uit bovenstaande wel duidelijk zijn, dat wij Heyns geen onrecht doen, als we beweren, dat hij zijn tegenstanders toedicht, dat geheel hunne beschouwing rust op een rationalistische conclusie, en dat ze met deze conclusie de zaak voor afgedaan beschouwen. Bewijs uit de Schrift hebben ze overigens niet. Zelfs weten ze zeer wel, dat er zulk bewijs niet in de Schrift te vinden is voor hunne ontkenning van de algemeenheid der aanbidding Gods in het Evangelie. Maar de ééne conclusie, die ze trekken, is hun voldoende. En daarbij stellen ze dan het volste vertrouwen in

de bekwaamheid van eigen verstand en rede. Men houdt eigen oordeel eenvoudig voor onbedriegelijk. En daarmee is het dan uit.

Nu is dit eigenlijk een vreeselijke beschuldiging. Het doen van deze rationalistische tegenstanders komt eigenlijk hierop neer, dat ze om eigen oordeel Gods Woord willens en wetens opzij schuiven. En zulk doen is eenvoudig goddeloos. Het is een verwerpen van de Heilige Schrift. Doch we zullen Heyns dit gaarne ver-
geven en hem zulke dingen niet toedichten. Integendeel, we willen aannemen, dat hij werkelijk in de verbeelding leeft, dat zijn tegenstanders deze rationalistische methode volgen. En tevens willen we gelooven, dat hij oprecht is in zijne meening, dat hij alleen zich aan de Schrift houdt en zonder eigen conclusies er aan toe te voegen de Schrift verklaart. We zeggen hiermede natuurlijk niet, dat die verbeelding en die meening in overeenstemming zijn met de werkelijkheid. Zelfs houden we juist het tegenovergestelde staande. Onzerzijds zijn we diep overtuigd, dat Heyns schromelijk dwaalt, dat hij de Schrift metterdaad niet verstaat, nog veel minder zuiver uitlegt. En ofschoon we niet zullen zeggen, dat Heyns volslagen Pelagiaan is, toch houden we vol, dat zijn beschouwing, of liever voorstelling van de dingen, veel gevaarlijker is dan de volslagen Pelagiaansche ooit geacht kan worden.

Ofschoon we echter Heyns niet willen toedichten, dat hij willens en wetens ons verkeerd voorstelt, wat de methode betreft, die wij volgen en altijd gevolgd hebben; ofschoon we willen aannemen, dat hij metter-

daad niet beter weet, toch is daarom zijn voorstelling van ons niet onschuldig. Zijn onkunde in betrekking tot onze methode is alleen te verklaren uit het feit, dat hij geen notitie genomen heeft van hetgeen wij in het verleden hebben geschreven. Had Heyns dit laatste wel gedaan, hij had beter kunnen weten. Herhaaldelijk hebben we over het onderwerp, waarover de professor thans in *De Wachter* schrijft, onze beschouwingen ten beste gegeven. En altijd hebben we geheel en al geredeneerd uit de Heilige Schrift. Al had Heyns alleen maar ons boekje gelezen: *Genade Geen Aanbod*, waarin we uit Gods Woord allerlei plaatsen bespreken, waarvan ik overtuigd ben, dat Heyns ze met geen vinger wil aanroeren, ze niet wil en kan verklaren; waarin we voorts redeneeren uit onze Gereformeerde Belijdenisschriften, die door Heyns keer op keer rechtstreeks worden tegengesproken; zoowel als uit andere Gereformeerde Confessies, — hij zou zeker niet geschreven hebben, zooals hij deed.

Zijn bewering staaft hij dan ook met geen enkel bewijs. En hij kan het ook niet. De voorstelling, dat wij zoo maar even uit de predestinatie een conclusie trekken, zonder ons verder om de Schrift te bekommeren, dat we louter op eigen oordeel en verstand vertrouwen, is uit de mouw geschud. En voorzoover als Heyns wel beter had kunnen weten, wat hij blijkbaar niet weet, staat hij schuldig. Heyns is ook verantwoordelijk voor hetgeen hij schrijft en mag ons zoo maar, zonder bewijs en zonder kennis van zaken, geen dingen toedichten, die niet waar zijn.

Intusschen zijn we blij, dat, wat de methode betreft, Heyns en ik het hartelijk eens kunnen worden. Zijn methode is die van de Schrift met de Schrift te verklaren. Hij wil niet maar enkele teksten aanhalen en op zichzelf beschouwen en verklaren, los van andere teksten; maar de Schrift als een geheel beschouwen. De Schrift is maar geen woordenboek, waaruit we te hooi en te gras kunnen aanhalen, ze is één groot geheel. En juist daarom is het niet alleen geoorloofd, maar ook zeer beslist eisch van alle gezonde Schriftverklaring, dat we de Schrift met de Schrift zelve verklaren. We mogen geen dingen invoegen in den een of anderen tekst, die uit ons verstand of uit onze rede zijn gegrepen. Dat wil Heyns niet. Dat wil ik ook niet. Maar we mogen in sommige plaatsen der Heilige Schrift wel dingen invoegen, die uit de Schrift gegrepen zijn. Zoo wil Heyns het. En ofschoon ik niet heelemaal zoover zou gaan als Heyns, ofschoon ik liever heelemaal geen dingen invoeg in de Schrift, toch ben ik het met de grondgedachte van Heyns wel eens, dat de eene plaats der Heilige Schrift in het licht van de andere moet worden gelezen. We zijn het dus over de methode eens. En ik hoop dat in de toekomst ook te bewijzen.

Heyns geeft ons zelfs een voorbeeld van deze methode.

Hij heeft gevoeld, dat zijn veroordeeling van de methode, die sommige uitdrukkingen in de Heilige Schrift wil beperken, hem te ver zou voeren. Indien hij dit zou willen handhaven, zoo heeft hij terecht gevoeld, dan zou hij eenvoudig uitkomen bij de leer der

algemeene verzoening. En zoover wil Heyns op het glibberig pad, waarop hij zich beweegt, niet afglijden. Daarom laat hij de mogelijkheid van "invoegen" en "tusschen de regels lezen" open. Zooals hij invoegt, is het goed.

Welnu, hoe voegt Heyns in?

Hij zegt:

"Als de Apostel in I Cor. 15:22 zegt: 'Gelijk ze allen in Adam sterven, alzoo zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden', dan aarzelen we geen oogenblik om aan te nemen, dat het 'allen' in het tweede deel van den zin niet beteekent alle menschen hoofd voor hoofd, schoon het dat in het eerste deel wel doet. Niet dat dit tweede 'allen' niet correct zou zijn, maar omdat het op iets anders doelt dan het eerste. De Apostel wil zeggen: Gelijk allen *die in Adam zijn*, in hem sterven, zoo zullen allen *die in Christus zijn* in Hem levend gemaakt worden."

Nu is die verklaring nog lang niet zoo zeker. Het is zeker niet minder aannemelijk in het licht van het verband om te lezen: Gelijk zij (de uitverkorenen) allen in Adam sterven, zoo zullen zij (de uitverkorenen) allen in Christus levend gemaakt worden. Deze verklaring heeft dit voor, dat ge beide malen aan "allen" dezelfde beteekenis geeft.

Doch dat doet er nu niet toe. Waar wij meer belang in stellen is de vraag: hoe verdedigt Heyns zijn bewering, dat Paulus bedoelde met het eerste *allen*: die in Adam zijn, met het tweede: die in Christus zijn?

Hij zegt: "En nu zijn wel alle menschen hoofd voor hoofd in Adam, maar niet alle menschen zijn hoofd voor hoofd in Christus."

Hoe weet Heyns dit laatste?

Hij gelooft in de verkiezing, in de predestinatie. Daarom wil hij geen algemeene verzoening leeren. Daarom zegt hij, dat niet alle menschen hoofd voor hoofd in Christus zijn. En uit die Schriftuurlijke leer der predestinatie trekt Heyns nu een conclusie met betrekking tot de juiste verklaring van I Cor. 15:22.

Nu zeg ik nog eens, dat ik niet zoo uit het leerstuk der predestinatie zou willen redeneeren en concludeeren, als Heyns dit doet. Hij doet zelfs geen enkele poging om uit den tekst zelf duidelijk te maken, wat de juiste beteekenis is; ook redeneert hij geheel niet uit het verband. Ook geeft hij geen enkel bewijs uit de Schrift voor de bewering, dat niet alle menschen in Christus zijn. Hij doet hier feitelijk, wat hij zijn tegenstanders aan wil wrijven. Hij redeneert zoo maar uit het *leerstuk* der predestinatie en concludeert tot de beteekenis van I Cor. 15:22. En dat mag niet. De dogmatiek mag nooit over de exegese heerschen.

Maar dit nu daargelaten, zal het wel duidelijk zijn, dat er heelemaal geen verschil van gedachte behoeft te bestaan over de vraag, welke methode we behooren te volgen in onze bespreking. Heyns stemt toe, dat de Schrift niet in tegenspraak met zichzelf mag worden geacht en dat we daarom Schrift met Schrift moeten verklaren.

Ik zal mij aan dezen regel houden.

Hierover zijn we het dus eens. En dat is reeds veel gewonnen.

Want nu zal ons geschil eigenlijk moeten loopen over de vraag, wie de Schrift zuiver uitlegt, Heyns of ik. Het is geen kwestie meer van methode, maar van zuivere en eenvoudige Schriftuitlegging.

De kwestie is ook niet, wie de meeste teksten kan aanhalen, maar wie het zuiverst de Schrift als geheel handhaaft.

2

HEYNS' TWEE-WILLEN LEER

We zullen allereerst trachten om zooveel mogelijk een zuivere voorstelling te vormen en den lezer te bieden van de beschouwing, die de professor zelf is toegedaan.

Zijn grondbeginsel is, dat er in God twee willen zijn.

Twee willen in betrekking tot dezelfde zaak: de zaligheid der menschen.

Twee willen, die naar den inhoud lijnrecht tegenover elkander staan. Want volgens den eenen wil, wil God, dat alle menschen zalig worden. Volgens den anderen wil, wil God, dat sommige menschen behouden worden, anderen verloren gaan. Dit leert de professor zeer duidelijk. Let slechts op:

“Het is van deze laatste, zeker niet op Gods Woord gegronde conclusie (dat er naast den wil in God, die

de zaligheid der verworpenen niet wil, geen wil in God kan zijn, die hunne zaligheid wel wil, H. H.) dat wij niets willen weten. In onze schatting is dat een argument dat bij een Gereformeerd mensch niet in zijn hoofd moest opkomen om het te gebruiken, en dat totaal ontbloot is van alle bewijskracht. Waar is het bewijs dat waar er in God een wil is, die de zaligheid der verworpenen niet wil, er in Hem geen wil kan zijn, die hun zaligheid wel wil? Zegt Gods Woord dat? Neen, Gods Woord zegt dat niet, maar ons verstand zegt dat. Dat zou een flagrante tegenstrijdigheid zijn, en in God is geen tegenstrijdigheid. Ja wel, zoo zegt ons verstand, maar wat beteekent dat? Heeft ons verstand den oneindig volmaakten God doorgrond, om uit te kunnen maken, wat in het Goddelijk Wezen kan en wat niet? Zijn de dingen Gods onderworpen aan ons verstand voor kunnen of niet kunnen? En hoe staat het met ons verstand? Is het niet waar, dat ons verstand door de zonde verduisterd en verward is, zelfs nog veelszins het verstand van den onwedergeborene, omdat de wedergeboorte wel zijn blindheid voor de geestelijke dingen wegneemt, zoodat hij ziet, maar zijn zien nog slechts is een zien, niet van de geestelijke dingen zelf, maar als het zien van een onbelijnd, raadselachtig beeld er van in een gebrekkigen metalen spiegel, met het gevolg, dat hij ten opzichte van bijzonderheden geen overeenstemming en zelfs tegenstrijdigheid kan meenen te zien, waar geen tegenstrijdigheid is? Zal dan een mensch die deze dingen erkent, hier komen aandragen met het argument: Mijn verstand zegt zoo, als-

of ons arm verstand bevoegd en bekwaam zou kunnen wezen, om rechter te zijn over de Goddelijke dingen? Kan men werkelijk meenen, dat zulk een argument hier iets te beteekenen zou hebben, dat het hier iets zou bewijzen?" (*De Wachter*, 11 Jan.)

Ik wil hier opmerken, dat ik hier radikaal verschil van Heyns op twee punten.

In de eerste plaats verschil ik van Heyns in betrekking tot de voorstelling, dat de mensch door de zonde krankzinnig geworden is. Dit toch is de voorstelling. Zijn rede is aangetast, zoodat hij uit redelijk oogpunt de dingen verkeerd ziet. Zoo krankzinnig is hij geworden, dat hij tegenstrijdigheid ziet, waar harmonie is, dat wat hij ja noemt ook neen kan zijn, dat, indien hij zegt, dat God iets niet wil, hij zijn verstand niet kan vertrouwen om te zeggen, dat Hij het daarom ook niet wel kan willen. Hiermede is het subject van alle openbaring vernietigd. Als dit zoo is, dan is er geen kennis Gods mogelijk, dan is alle poging om eene theologische beschouwing te ontwikkelen, onzinnig. Dan kan er een verkiezing zijn, maar dit wil nog niet zeggen, dat sommigen zalig worden; dan kan er een verwerping zijn, maar dat wil nog niet zeggen, dat sommigen verloren gaan. Dan kan er een God zijn, maar daarmee is nog niet gezegd dat de bewering, dat er geen God, ook niet waar is. Heyns spreekt hier niet uit, dat de zondaar *geestelijk* verduisterd is; ook zegt hij niet, dat ons verstand eindig is en den Oneindige nimmer kan begrijpen; maar dat de mensch, de natuurlijke en de weder-

geborene mensch, krankzinnig is. Hij zet alle theologie op losse schroeven. En daartegenover houd ik zeer be-
slist staande, dat de mensch wel geestelijk verduisterd
en verblind is, dat hij ook wel veel van zijn oorspron-
kelijke gaven heeft verloren, zoodat hij ook niet meer
de dingen kennen kan, zooals Adam die in den staat der
rechtheid kende, maar dat hij normaal is in zijn ver-
stand en niet krankzinnig.

In de tweede plaats ga ik niet met Heyns mede in
zijn aantasten van de Heilige Schrift. Hij beweert, dat
wij in een *gebrekkigen* metalen spiegel zien. En die
metalen spiegel is zeker de Heilige Schrift. Maar, of-
schoon het waar is, dat wij in dien spiegel niet aange-
zicht tot aangezicht zien, doch een reflectie van God,
toch houd ik ook vol, dat we in Gods Woord een ade-
quate openbaring van God hebben, waarop we kunnen
vertrouwen en geen gebrekkigen spiegel. Ook door
deze bewering graaft Heyns de fundamenten voor alle
theologie eenvoudig weg. Ik wil aannemen, dat hij het
zoo niet bedoelt, metterdaad doet hij het wel.

Ik houd dus staande, dat we door middel van de
adequate Godsopenbaring in de Heilige Schrift kunnen
komen tot een logisch geconstrueerde beschouwing van
God en Zijne werken. Dat hetgeen wij als *ja* zien, ook
neen kan zijn krachtens een gebrekkige openbaring en
een aangetast verstand, ontken ik met al wat in mij is.

Dit wil niet zeggen, dat wij God kunnen doorgron-
den. Het wil wel zeggen, dat wij Zijne openbaring
redelijk kunnen verstaan.

Doch dit tusschen twee haakjes. Het is ons thans

te doen, om de beschouwing van Heyns te leeren kennen. En dan zal het wel duidelijk zijn, dat er volgens den professor twee willen in God zijn. Volgens den eenen wil wil God, dat alle menschen zalig worden, of, juister uitgedrukt (hoe onzinnig dit ook moge zijn), dat ook de verworpenen zalig worden. Volgens den anderen wil wil God, dat de verworpenen niet zalig worden.

Hiermede heeft Heyns zelf het geding tusschen ons teruggevoerd tot het eigenlijke grondbeginsel. Dat een algemeen aanbod van genade en zaligheid moet rusten in een wil Gods, die wil, dat alle menschen zalig worden, is wel duidelijk, maar is nooit zoo volmondig toegestemd als Heyns het doet. Hij staat er op. We hebben het dus eigenlijk niet meer te doen met de vraag, of er een algemeen welgemeend aanbod van genade en zaligheid is, maar met de vraag: leert de Schrift, dat God wil, dat alle menschen zalig worden? En het is ook wel duidelijk, dat wie hier louter bevestigend op antwoord een volslagen, of laat mij liever zeggen, een *eenvoudig* Pelagiaan is. De vraag is natuurlijk: wat is Heyns? Zijn antwoord is: ja en neen. God wil het en Hij wil het niet!

We zouden mogen vragen: doet Heyns ook een poging om zich nader te verklaren? Hoe denkt hij zich deze twee willen in God?

Zulk een poging doet Heyns in het volgende:

“Het schijnbaar tegenstrijdige, dat er naast den wil des besluits in God een andere wil zou zijn, die de

zaligheid ook van de verworpenen zou willen, komt in een eenigszins ander licht te staan als wij bedenken dat de twee willen in God niet te beschouwen zijn als geheel van denzelfden aard, geheel liggende op dezelfde lijn, zoodat het willen en niet willen omtrent dezelfde zaak zou zijn een vierkant staan van den eenen wil tegenover den anderen als gelijk tegenover gelijk, want dan zou de eene wil den anderen vernietigen en een toestand van willoosheid ontstaan. (Let er op, dat Heyns hier druk aan het redeneeren is en, geheel vertrouwend op zijne rede, hoe krom en verdraaid deze ook mag zijn volgens zijn eigen voorstelling, zoo maar concludeert, wat wel en wat niet kan! H.H.) Dat kan voorkomen bij een mensch, maar niet bij God. (Hier zegt Heyns zoo maar, zonder bewijs, geheel steunend op zijn verstand, wat bij God niet *kan* voorkomen, H. H.) Maar ook in een mensch kunnen twee willen bestaan die elkander niet opheffen, wanneer de grond, waaruit ze opkomen verschillend is. Nevens den wil, die opkomt uit zijn persoonlijkheid, uit zijn natuur en geneigdheden kan in den mensch een andere wil bestaan, die opkomt uit en bepaald wordt door iemands verhouding tot omstandigheden buiten hem. Een koning kan een zeer vredelievend vorst zijn, en toch, door omstandigheden daartoe gedrongen, er toe komen om aan een ander volk den oorlog te verklaren. Op de vraag of die koning oorlog wil, moet ja worden geantwoord, want hij heeft oorlog verklaard en voert oorlog, en tegelijkertijd is die vraag met neen te beantwoorden, want zijn hart beeft voor oorlog met al de bloedstorting en

ellende die er aan verbonden is, en hij heeft gedaan wat hij kon om den vrede te bestendigen. Zijn wil, die geen oorlog wil, de wil die opkomt uit zijn persoon en geaardheid, die hem natuurlijk eigen is, zal, tenzij er iets voorkomt, dat hem dit belet, zijn doen en laten bepalen. Zijn wil, die oorlog wil daarentegen is de wil, die, in plaats van uit zijn persoon en geaardheid, opkwam uit en bepaald werd door omstandigheden buiten hem, in verband met zijn positie als koning die de rechten en vrijheden van zijn volk heeft te beschermen en te verdedigen. Van deze twee willen kan de laatste de overhand hebben over den eersten, zoodat hij handelt naar den laatsten en niet naar den eersten, maar dan heft toch de laatste den eersten niet op, en laat de eerste zich nog zooveel mogelijk gelden. Terwijl hij oorlog voert kan van zulk een koning gezegd worden, dat hij vrede wil, en temidden van zijn oorlog voeren, zal hij den vrede zoeken.

“Eenigermate geldt dit ook van de twee willen in God, want de mensch, ook zijn wil, is naar Gods beeld gemaakt . . . .

“Aangenomen moet dus worden, dat de besluiten in betrekkelijken zin mede bepaald zijn geworden door hetgeen de wereld was, en mitsdien door dingen buiten God, wel door Hem geschapen, maar niet behoorende tot Zijn Wezen. Ware deze wereld een andere geweest, een wereld in een anderen toestand, dan zouden de besluiten en daarmee de wil des besluits, anders geweest zijn. Daarentegen denken wij bij den wil des bevels, de wil, die God in Zijn bevelen heeft geopenbaard, aan

den wil, die de wil Gods is zooals Hij in Zichzelf bestaat, waarop de dingen die buiten God zijn geenerlei invloed kunnen hebben, en die nooit anders zou kunnen willen dan hij doet, en die derhalve onmogelijk opgeheven of terzijde gesteld kan worden." (*De Wachter*, 18 Jan.)

Ik mag in de eerste plaats er wel op wijzen, dat heel deze filosofie ontleend is aan de rede en het verstand van prof. Heyns. Geen enkele keer redeneert hij uit of verwijst hij ook maar naar de Schrift. Of-schoon hij anderen aanwrijft, dat ze geheel en al op hun krom en verdraaid verstand vertrouwen, redeneert Heyns maar raak, zonder zich aan de Heilige Schrift ook maar te storen. Hij denkt er zelfs niet aan deze verklaring met de Schrift te staven. En ik voeg er aanstonds aan toe, dat het hem ook nimmer zal gelukken, om zulk een voorstelling van God uit de Schrift te bewijzen.

Want deze voorstelling is met één woord vreeselijk!

Ze is niets minder dan een aanranding van de absolute vrijmacht Gods, van Zijn hooge souvereiniteit, van Zijn God-zijn!

Wat leert Heyns? Het volgende:

1. Dat er een wil in God is, volgens welken Hij alle menschen wil zalig maken. Dit is de wil, die opkomt uit Zijn Wezen, Zijn natuur, Zijn geaardheid. Zooals de koning in het voorbeeld van nature vredelievend is, zoo wil God van nature alle menschen zalig maken.

2. Dat de uitvoering van dezen wil Gode onmogelijk gemaakt is, door omstandigheden buiten Hem. Hij is door dingen buiten Hem in Zijn besluiten bepaald geworden.

3. Dat God, alzoo bepaald, niet louter door Zijn eigen welbehagen en Wezen, maar door dingen buiten Hem, gedrongen is geweest om te komen tot het besluit der verkiezing en verwerping.

4. Dat Hij echter, nog altijd gedrongen door dien eersten wil, de zaligheid van alle menschen ook nog wil, voorstelt, zoekt, aanbiedt. En alzoo komt Heyns dan tot de voorstelling van een algemeen welgemeend aanbod van genade. Hij zegt dus tot de verworpenen: Menschen, Ik zou gaarne wenschen, dat ge ook zalig zoudt worden; maar Ik ben door omstandigheden gedrongen om u te verwerpen!

Zoo is er dus volgens de rede en het verstand van Heyns (niet volgens de Schrift) een eeuwige tweespalt in God tusschen hetgeen Hij gaarne wil en hetgeen Hij gedrongen werd te besluiten! Een dualisme tusschen Gods Wezen en Zijne besluiten.

Nog op een ding moeten we wijzen.

Heyns tracht het voor te stellen alsof die eerste wil, die opkomt uit Zijn Wezen en Natuur, de wil des bevels is. Maar het recht hiertoe moet hem beslist worden ontzegd. Anders krijgen we verwarring in onze discussie. We moeten elkander goed verstaan en goed raken. Door den wil des bevels kan nooit worden verstaan een wil in God, *volgens denwelken Hij iets wil doen*; maar moet worden verstaan Zijn wil *voor ons*,

Zijn ethischen wil, volgens denwelken Hij openbaart, wat Hij wil, *dat wij zullen zijn en doen in betrekking tot Hem*. Gods wil des bevels kan nooit zijn, dat alle menschen zalig worden. Hij kan wel zeggen, dat alle menschen geroepen zijn in Zijne wegen te wandelen. Dit moet even opgemerkt worden, omdat we anders elkander niet verstaan. Heyns moet niet spreken van een wil des bevels in dit verband. Dat God Zijn wil des bevels handhaaft tegenover alle menschen verstaan wij zeer goed. Daar gaat het dus niet over. Neen, het gaat er louter over of er in God twee willen zijn, volgens welke Hij precies het tegenovergestelde denkt, wil en doet. Volgens den eenen wil denkt Hij zich de zaligheid van alle menschen, wil Hij de zaligheid van alle menschen, zoekt Hij de zaligheid van alle menschen, verkondigt Hij Zijn wil om alle menschen zalig te maken. Volgens den anderen wil, denkt Hij zich de zaligheid van de uitverkorenen alleen, wil Hij hun zaligheid alleen, zoekt Hij hun zaligheid alleen en verkondigt Hij, dat Hij hen alleen wil zalig maken.

Daarover gaat het tusschen ons.

En dit geding zal niet door de rede, maar door de Schrift moeten worden beslecht.

3

TWEE-GODENDOM

De lijn loopt door.

Als ge twee willen in God stelt, verkondigt ge onvermijdelijk twee goden.

Ge kunt God niet verdeelen, want Hij is God.

Gods wil is gekenmerkt door al Zijne Wezensdeugden. Want het is een Goddelijke wil.

Daarom is Gods wil vrijmachtig, soeverein, almachtig, onwederstandelijk, onveranderlijk, wijs, goed, heilig en rechtvaardig. En daarom wordt Gods wil zeker uitgevoerd. Want onze God is toch in den hemel; Hij doet al, wat Hem behaagt, Ps. 115:3. Hij ontfermt zich diens Hij wil en Hij verhardt dien Hij wil, Rom. 9:18. Dit is geen rede of menschelijk verstand, maar Goddelijke openbaring.

Als er in God twee willen zijn, dan zijn beide willen door al Zijne deugden gekenmerkt. Dan zijn beide willen vrijmachtig, soeverein, almachtig, onwederstandelijk, onveranderlijk, wijs, goed, heilig en rechtvaardig. En dan worden beide willen uitgevoerd. Dan loopen ook beide lijnen volkomen door. Daar is nu eenmaal geen ontkomen aan.

Zooveel willen zooveel goden!

Heyns heeft twee willen in God geponeerd.

Heyns heeft twee goden. Hij heeft twee theologische systemen. Want de lijnen loopen onverbiddelijk door. En dat wel volgens het hiervolgend schema:

A

God wil, dat alle menschen zalig worden, met een eeuwigen en onveranderlijken, vrijmachtigen wil.

Naar Zijnen wil heeft God

B

God wil dat niet alle, maar sommige menschen zalig worden en dat anderen verdoemd worden, met een eeuwigen en onveranderlijken, soeverainen wil.

Naar Zijnen wil heeft God

alle menschen onder de zonde besloten, opdat Hij ze allen naar de hoogste heerlijkheid des eeuwigen levens zou leiden.

Naar Zijnen wil heeft God Christus verordineerd tot een Hoofd en Zaligmaker van alle menschen, opdat Hij voor allen een kans tot behoud zou openen.

Naar Zijnen wil heeft God besloten om de zaligheid te laten afhangen van den vrijen wil des menschen om in Christus te gelooven en op voorwaarde van dat geloof zalig te worden.

Naar Zijnen wil heeft God besloten om den Geest der genade door Wien Hij de zaligheid aan alle menschen wil schenken te geven aan allen, die Hem willen ontvangen en in hen te laten inwonen, zoolang ze Zijne inwoning willen.

God heeft besloten, dat Christus, voorzoo veel Zijne Goddelijke intentie aangaat, voor alle menschen zou lijden en sterven, opdat Hij alle menschen met God zou verzoenen.

alle menschen onder de zonde besloten, opdat Hij ze niet allen, maar alleen de uitverkorenen naar de eeuwige heerlijkheid zou leiden en de anderen zou verharden.

Naar Zijnen wil heeft God Christus verordineerd als een Hoofd van de uitverkorenen alleen, opdat Hij hen en hen alleen met volstreckte zekerheid naar de eeuwige heerlijkheid zou voeren.

Naar Zijnen wil heeft God besloten, om aan de uitverkorenen en aan hen alleen het geloof te schenken uit loutere genade, opdat zij door dat geloof in Christus de zaligheid zouden kunnen be-erven.

Naar Zijnen wil heeft God besloten om den Geest der genade, door Wien Hij deze zaligheid aan de uitverkorenen en aan hen alleen wil schenken, te geven aan hen, ofschoon ze dien Geest van nature niet willen en niet kunnen willen, en hen door dien Geest te doen volharden ten einde toe.

God heeft besloten, dat Christus niet voor alle menschen, maar voor de uitverkorenen alleen zou sterven, opdat Hij hen en hen alleen in verzoende betrekking tot Zichzelve zou stellen.

Volgens Gods wil heeft Christus voor alle menschen voldaan.

Volgens Gods wil heeft Christus alleen voor de uitverkorenen, niet voor alle menschen voldaan.

Volgens Gods wil wordt in het Evangelie van Godswege aan alle menschen welmeenend genade en heil aangeboden, opdat alle menschen zouden zalig worden.

Volgens Gods wil wordt de belofte des Evangelies verkondigd, dat een iegelijk, die gelooft het eeuwige leven zal hebben, aan allen tot wie God het Evangelie zendt, met bevel tot bekeering en geloof, opdat de uitverkorenen de zaligheid zouden verkrijgen en de anderen zouden verhard worden.

Gods wil, dat alle menschen zalig zullen worden op voorwaarde van geloof wordt vervuld in degenen, die gelooven, niet door almachtige genade, maar door hunnen vrijen wil.

Gods wil, dat de uitverkorenen zullen zalig worden en de anderen verhard, wordt door Hem volvoerd en door Hem alleen, want Hij ontfermt Zich diens Hij wil en Hij verhardt dien Hij wil. Hij geeft den uitverkorenen geloof en doet hen volharden ten einde toe.

Ofschoon God gaarne wil, dat alle menschen zalig worden, wordt deze wil verijdeld door het ongelooft van velen, die de aangebodene genade verwerpen.

Gods eeuwige wil om de uitverkorenen en hen alleen te zaligen, wordt met besliste zekerheid volvoerd. De gegevenen des Vaders gaan de heerlijkheid in. De verworpenen worden door een rechtvaardig oordeel Gods verdoemd.

God is een God, Die door den wil des menschen wordt bepaald en beperkt.

God is alleen God en niemand meer. Hij doet al, wat Hem behaagt.

Versta mij niet verkeerd.

Ik bedoel heelemaal niet te zeggen, dat professor Heyns de lijnen zoo zou willen doortrekken. De doortrekking is van mij. Heyns wil geen lijnen doortrekken, maar stippellijnen trekken.

Maar in den grond der zaak staat het toch zoo, als boven is aangegeven.

Zooveel willen zooveel goden.

Dualisme van het begin tot het eind.

Natuurlijk is de lijn, die onder A getrokken werd de door en door Remonstrantsche lijn. De lijn onder B is de eenvoudige Gereformeerde lijn.

In den grond der zaak heeft men ten onzent in de Christelijke Gereformeerde Kerken aan beide bovenstaande systemen willen vasthouden. Men had twee goden. En dit tweegodendom kwam in vele preeken duidelijk tot openbaring.

Het onvermijdelijk gevolg is geweest, dat men al spoedig de eene zijde van het dilemma liet varen.

De Gereformeerde zijde verdween hoe langer hoe meer.

De Remonstrantsche afgod werd verkondigd.

Dat kon niet uitblijven. En het is ook niet uitgebleven. Men kan wel een tijdlang zich vleien, dat men aan twee elkander uitsluitende beginselen kan vasthouden en die handhaven. Men kan wel een poos wijselijk spreken van een mysterie en schelden ieder, die dit niet aanvaardt, uit voor een rationalist; op den duur wreekt zich deze leugen toch. En zoo komt men dan terecht in het Remonstrantsche vaarwater.

Maar wij zullen, niet door de rede, maar door ernstig en nauwkeurig onderzoek der Schrift, deze twee-godenleer op de proef stellen.

En ieder mag oordeelen of wij de Schrift verkrachten, dan of Heyns dit doet.